

A HOMOGENEITÁS TERE

Kardos András

„Hiszen az élet minden bekerítése, minden körré alakítása, egyetlen módja bár az egységteremtésnek, ellentmond lényegének.”

Lukács György

„Gyuri új nagy filozófiája: a messianizmus. A homogén világ, mint megváltási cél. A művészet a luciferi »jobban csinálás«. A világ homogénné látása annak megváltódási processzusa előtt. A művészet erkölcstelensége. Gyuri nagy fordulója az etika felé. Ez lesz életének és munkájának centruma.”¹ Balázs Béla írja e sorokat *Naplójába* 1913 júliusában. A katalógus, melyben szinte tételszerűen felsorolja Lukács nagy és új témáit, láthatóan jóval többet és lényegesebbet is tartalmaz. Balázs leírása ugyanis Lukács filozófiájának centrumát, már évek óta jelenlevő középponti tétjét érinti. „A homogén világ, mint megváltási cél.”

„Platónnak volt formája, Szókratésznek nem, mert a tiszta dialektika a forma ellentéte, az abszolút formátlanság, csak álarc, ami mögé sokat el lehet rejteni. Szókratész szentimentális volt, egy nagy és mély értelemben gondolom, és Platón művész volt, és nincs mélyebb ellentét, mint formálás és szentimentalitás.”² Lukács idézett levele évekkorábban 1909 elején született. A személyes válság motívumain túlmenően Lukács számára a formálás és szentimentalitás ellentéte ekkor reprezentálja azokat az antinómiákat,

¹ Balázs Béla: *Napló* (1903–14), Budapest: Magvető, 613–614. o.

² Lukács levele Ferenczi Sárihoz, in: L. Gy. levelezése (1904–1917), Budapest: Magvető 112. o.

melyek mintegy két éve már jelen vannak gondolkodásában, és, mutatis mutandis még majd egy dekádig filozófiájának meghatározó sajátosságát alkotják. „Arról van szó, hogy kritikátlanul magamévá tettem az ellentmondásosság, mint merev megoldhatatlan és megszüntethetetlen antinómiikus jelleg kanti felfogását.”³ Ez az önjellemzés a hatvanas években íródik. Lukács értékelését, noha mint látható egy szempontból nagyon is igaz elemet tartalmaz, fenntartással kell fogadnunk. Valóban, hosszú listáját nyújthatnánk azoknak a bináris oppozícióknak, melyek a „Kanttól Kierkegaardhoz” vezető úton a fiatal Lukácsot kísérik. A maga helyén néhány antinómiát rögzíteni is fogunk. Amiben Lukács véleményem szerint igaztalan, pontosabban pontatlan, az maguknak az antinómiáknak az elhelyezkedése, és ezen keresztül jellegüknek és értelmezésüknek a meghatározása.

Naplójában Lukács a következő módon fogalmaz: „Hanem igenis élet és az *élet* különbsége. Az *élet* mindent elmos, az idő, a fejlődés, a pillanatok ott összehoznak, együtt tartanak mindenek ellenére embereket, akik empirikusan egymásnak rendelvék (leszámítva a leszámítandókat). Az élet nem »számít le« soha semmit. Téren és időn kívül van. Nincs feledség, nincs bocsánat, nincs hangulat. Lényegek érintkeznek lényegekkal.”⁴ Lukács antinómiái egyszerre kívánják mintegy rögzíteni a „világ” struktív szerkezetét, és ugyanakkor megmutatni az értelmezés és/vagy életvezetés számára az egymást kizáró alternatívákat. Ez a leírás azonban nem csak félreérti, de el is véti ezeknek a valóban kanti szigorúságú dichotómiáknak a jelentését és szerepét. A kérdés ugyanis a következő: „mivel ember létemre soha nem kerülhetek ki az etikus szférából, hogyan ábrázolhatom a magasabb rendűt?”⁵

Lukács György, hogy Popper Leóról írott nekrológját parafrázáljuk, egyetlen gondolata a homogenizáció volt. A döntő szöveghely az 1911-es Hegel-jegyzetekben található: „A forma lényege éppen a paradoxon: hogy valami egységeset alkosson abból, amiből hiányzik az egység (das Uneinige)... az út éppenséggel ez: különművéség (a szubjektív oldalon: a szenvedés és a teremtményiség)–disszonancia (szubjektíve: a megváltás vágya és a harc a teremtményiség ellen: ellenfelet csinálni abból, akit szorongat, rögzíteni őt, a fogalmára hozni – azaz teremtmény-voltát önmagunkon kívülre helyezni, azt ellentétként tételezni, és a legnagyobb mértékben kiélezni –, egyneműsíteni) – Forma (szubjektíve: megváltás).”⁶

³ *Curriculum vitae*, Budapest: Magvető, 1982, 280. o.

⁴ I. m. 426. o.

⁵ I. m. 453. o.

⁶ *Gond.*, 11. 291. o.

„Objektíve” a séma így fest: különeműség–disszonancia–egyneműsítés–forma. „Szubjektíve”: szenvedés és teremtményiség–a megváltás vágya és harc a teremtményiség ellen–egyneműsíteni–megváltás. A négy tag mindegyike tehát mind a két oldalon megfelel egymásnak. Egyetlen csúsztatás azonban van a sémában. Mind az objektív mind a szubjektív oldalon a harmadik tag az egyneműsítés. Valamint a sémába nem vettem fel a már előbb idézett egyik szövegrészt: „azaz teremtmény-mivoltát önmagunkon kívülre helyezni, azt ellentétként tételezni, és a legnagyobb mértékben kiélelni”. E félmondat értelmezéséhez és ezzel a homogenizáció „terének” kijelöléséhez segítségül hívjuk Lukács Kant-jegyzeteinek geometriai részéből a következő tételt: „egy változatlan alak mozgása lehetséges.” (Sophus Lie tétele)⁷ A teremtmény mivolt ellentétként kezelése és önmagunkon kívülre helyezése úgy tartozik a disszonanciához, hogy közben „változatlan alakban” (azaz a harcban) az egyneműsítés terébe „mozog”. Ily módon a distancia egy fenomenológiai alakváltozáson megy át. Az egyneműsítés terében konstitutív kategóriává válik. Kant azt mondja: „egy mozgás mint valamilyen tér kirajzolása a produktív képzelőtehetség tiszta művelete, mely létrehozza a külső szemléletben mint olyanban adott sokféleség szukcesszív szintézisét, és ezért nem csupán a geometria, de egyszersmind a transzcendentálfilozófia területére is tartozik”.⁸ Lukács ezt közvetlenül az előbbi geometriai tétel után idézi. Ha most visszaváltunk a sémára, akkor azt látjuk, hogy a forma és a disszonancia között elhelyezkedő egyneműsítés, mely a harcon túl és a megváltáson innen helyezkedik el, megképzí az a tere, melynek az antinómiák konstitutív kategóriái lesznek, éppen ezért az egyneműsítés terében homogén ellentétek lesznek, Hegel szavával, „különbözők, de elválaszthatatlanok”. A homogén antinómia: paradoxon.

A heterogeneitás világával szemben az egyneműsítés útja nem királyi út. Az antinómiák nem csak kizárják, de feltételezik is egymást. Az egyneműsítésért folyó harc adekvát formája Lukácsnál az önvita. Mint látni fogjuk, dichotomikus „kísérletei” összetartoznak, benne foglaltnak az egyneműsítés terében, tehát azzal az újabb paradoxonnal kell szembenéznünk, hogy a homogenizációért folyó harc és kísérletezés ugyanakkor feltételezi magát a homogenizációt. Itt csak utalok a Kant jegyzetekben feltűnő föltétlenség kategóriájára, mely módszertanilag Lukács számára a *Művészetfilozófia* „megfordított kanti kérdését” eredményezte. Előzetesen egyetlen példát

⁷ Gond, 15–16, 120. o.

⁸ Uo.

szeretnék mondani az önvitára. Márkus György mutat rá alapvető tanulmányában a fiatakoron végighúzóató metafizikai-egzisztenciális, valamint a történeti analízis párhuzamosságára és együttállására.⁹ Az egymást váltó reprezentatív esszék és művek szinte periodikusan váltogatják e két módszert, nem leküzdésről van tehát szó, hanem körben forgó összetartozásról. (Ez persze nem jelenti azt, hogy Lukács az adott pillanatban ne részesítené előnyben az éppen alkalmazott módszert.)

A most tárgyalandó antinomikus „utak” valamilyen módon szervesen kötődnek az 1910-es évhez. „Tisztulnak az utak a tudományban. Látom az utamat; látom, hogy lehet menni; hogy kell menni – és hogy még senki sem látta meg rajtam kívül.” A *Napló*ba írt bejegyzés azonban folytatódik: „És egy ember kellene, akivel beszélni lehetne! Dadogni! Akinek hallgatásai vakmerőséget csalnának ki belőlem, akinek kérdései erőt adnának bizonytalanul érzetteknek – egy ember kellene – Irma kellene! – Mert más nincs.” A júniusi bejegyzés egyszerre állítja a produktivitás magabiztosságát és az egzisztenciális válság továbbélését. (Ez utóbbi gyakorlatilag végig jelen van a *Napló*ban.)

Megjelent már a *Lélek és a formák* magyar kiadása, Lukács már a német kiadást próbálja intézni. Ebben az évben írja meg a Philippe-esszét, mely „igazán nagy Irma-esszé lesz”. Megírta már az *Estétikai kultúráját*, és elkészül *A tragédia metafizikája*. Szempontunkból még érdekes, hogy Lukács decemberben válaszol Babits *Nyugat*ban megjelent kritikájára, valamint az év vége felé átdolgozza a *Levél a kísérletről* első verzióját a német kiadás számára.

A *Levél a kísérletről* két verziója a lukácsi önvita paradigmikus esete. Ha a később elemzendő változat teljesen újraírt végét nem számítjuk, az esszének Lukács nem kevesebb mint 47 helyen változtatta meg kisebb-nagyobb mértékben a szövegét. Néhány példát szeretnék kiemelni a változtatásokból. „Nézés” helyett „nézőpont” szerepel, majd ugyanezen az oldalon „az életet közvetlenül mozgató” helyett „spontán lételv”, a következő mondatba Lukács egy új tagmondatot illeszt: „De csak mint kérdések, mert a felelet itt sem felelet igazán, nem »megoldásokat« hozó mint a tudományban, vagy miként – tisztább és magasabb síkon – a filozófiában...” A „tartalom és kifejezés” átírva: lélek és forma. Az „életforma” átírva „az élet formája”, az „ő”-ből valakinek a lényege lesz, a „kísérletből” „mű”. A vége előtti

⁹ Márkus György: A „lélek” és az élet: a fiatal Lukács és a kultúra problémája. In L. Gy.: *A lélek és a formák*, Napvilág Kiadó–Lukács Archivum, 1997, 236. o.

összefüggő változás előtt bekerült a következő mondat: „Hiszen ami a tragikus életet megkoronázza, az csak a lezárás, a lezárás ad először jelentést, értelmet és formát mindennek.” (Mint az ismeretes *A tragédia metafizikája* csak a német kiadásban szerepel.) A bekezdés alján pedig az „ez szakítja meg” helyett „ami lényeges, azt mindig valami efféle” szakítja meg. Szándékosan kiragadva idéztem. A cserék és a betoldások ugyanis a nyelvhasználat felől is világosan mutatják: Lukács kategóriái mintegy „szubsztancia-lizálódtak”, az önvita stílusban egy „metafizikusabb” nyelvhasználatot eredményezett a lukácsi koncepció jegyében. A két szöveg végének összevetésével nézzük meg a koncepció tartalmi megváltozását.

„A kritikus írásaiban a forma sors, a forma a sorsot teremtő princípium... A kritikus sorspillanata tehát a formába növekedés pillanata, az a pillanat, amikor a formákon innen is, túl is levő érzések és élmények formát kapnak... A forma a valóság a kritikus írásaiban, és rajta keresztül kérdezi ő végső kérdéseit az élettől.” Nagyon elnagyoltan ez a *Levél* álláspontja mind a két változatban. És az első változat lezárása homogén ezzel az állásponttal. „Hiszem, hogy egyre fogalmibbak lesznek az élményeink. Eleget szenvedett ettől a mai poézis, talán megszületik mégis ebből az élményformából a kísérlet formája, a költői forma kiegészítője és ekvivalense.” Lukács az első változatban egyenrangú félként tekinti a kísérletet a költészettel, a tudománnyal és a filozófiával. A második változat először is elmélyíti a modern esszé problematikusságát. „A modern esszé elveszítette azt az élethátteret, amely Platónba és a misztikusokba erőt öntött, és elvesztette a könyv értékébe vetett naiv hitet is. És ami ezen túl elmondható, számára nincs adva már.” A kritikust legyűrte az eszme, melynek közvetítése a kritikus legmélyebb feladata. „Csak a szemlélt eszme ítélő ereje menti meg őt a viszonylagosságtól... de ki ruházta fel őt az ítélet jogával?” A paradoxon az, hogy a kritikus „önmagából teremti meg ítéletet szabó értékeit”, noha „nem ő az, aki életre hívja és életre készíti őket: az esztétika nagy érték meghatározója, a mindig közelgő, a soha meg nem érkezett, az ítélni egyedül hivatott, ő sugalmazza az esszéistának értékeit.” Az esszéista, tehát a keresztelő, aki a saruját sem méltó megoldani annak, akiről prédikál. Másképpen: előfutár. Az esszé legragyogóbb sikere is elhalványul, ha a „nagy esztétikus elérkezik”. Az esszé az utolsó előtti fok, ámbár önálló értékű, hiszen nem csak beteljesedésre van szükség, de állandó megformálásra is. Ezt nyújtja az esszé. „Az esszé ítélőszék, de nem az ítélet a lényege, miként a rendszerben, nem az dönt az értékek felől, hanem az ítélet folyamata.” Jól látható immár a két álláspont: az októberi tanulmányban megjelenik a nagy esztétika, a rendszer mint az esszé által részben anticipált, részben föltétlenül már valahol

meglevőként tételezett forrása az értékeknek. Rendszertanilag az esszéistából előfutár, relatív önállóságú, a hierarchia második helyére kerülő parergista lesz. Rendszer és esszé úgy viszonyulnak egymáshoz, mint az ítélet és az ítézés folyamata. Még az előzőekben írja Lukács: „te egyszer már formulát adtál rá, hogy mi a nagy és talán egyedül teljesen általános követelmény, a minden alakot öltött dologgal szemben, követelmény, mely kérelhetetlen, és nincsen alóla kivétel, az hogy egyfajta anyagból kell teremtvé lennie mindennek, hogy egy pontból legyen látható minden része.” S noha persze Lukács erősen átinterpretálja Popper Leó elméletét, a lényeges az, hogy az esszé és rendszer miközben szemben állanak egymással, ezáltal közvetítik a lukácsi álláspont megváltozását, de viszonyuk nem „meghaladásról” árulkodik. A végig elmenés etikája itt is a homogenizáció terében jelöli ki a pólusokat, s mint mindjárt látni fogjuk, nem arról van szó, hogy Lukács a rendszer álláspontjára helyezkedett volna az esszével szemben, noha ez is igaz, hanem inkább arról, hogy a homogenizáció, mely az antinómiák tagjainak paradox egymást kizáró, egymást feltételező viszonyára épül, megnyitott egy újabb dichotomikus szerkezetet.

Lukács ezt írja szeptember végén Poppernek: „Most »tudomány« jön. Lassan. És talán megjön – kárpótlásul az elmaradt lyráért – az igazi metaphysika.” Alig három hónappal később Plotinos esztétikáját kommentálva Lukács ezt írja Poppernek: „Azt hiszem látod, hogy ez mi: a Breughel Alltegye mint Metaphysika. Úgy t. i., hogy ezt nem a művészet csinálja, teljesítvén ezzel a legmélyebb emberi vágyódást, amit semmi más nem bírna teljesíteni, hanem úgy, hogy ez a metaphysikai valóság, das wahre Sein. Ezt mondja minden rationalistikus filozófia... És innen ered az ő világgépünknek az a rettenetes nagy baja, aminek kritikájával én most foglalkozom... A legmélyebb vágy az, hogy a világ úgy ahogy van egységes. Minden filozófiának ez a célja. Azonban a filozófia nem teszi fel tisztán a kérdést: azt kérdezi: hogy lehet egység a sokból; és megfelel rá, és nem veszi észre, hogy megkerülte a főkérdést...: hogyan lehet egységnek látni... a sokfélé, ...Mert nem dissonantiák feloldásáról van szó. Ha eljutottunk addig, hogy a dolgok consonánsok, vagy dissonánsok, már könnyű dolgunk van. De a valóság dolgai oly távol vannak egymástól, ...hogy ilyen viszonyba csak egy erőszakos vetítés segítségével lehet őket hozni. Ezt teszi minden tudomány és művészet... A filozófia most már (a racionalistikus) ezeken az egységeken túl keresi az egységet. De itt következik a nagy tévedés: amikor egységesít és megrajzolja a világgépet, elfelejti, hogy ő már egységesített, már heterogeneitásától megfosztott, már consonantiákra és dissonantiákra redukált világot egységesít. A rationalistikus filozófia tehát... öntudatlan műv-

szet... Itt van most már a tragikus helyzet: a művészetfilozófia a cél, a forma fogalom a végső, a mindent eldöntő fogalom – és ezzel a módszerrel nem lehet megtalálni. „Még egy helyen, nevezetesen a Hegel-jegyzetekben tűnik fel a racionalista metafizika öntudatlan egyneműsítésnek bírálata. A metafizikai rendszer alapproblémája éppen azon a ponton ragadható meg, mely a fentebb rekonstruált séma egységességét biztosítja: nevezetesen a konzonancia és a disszonancia már a konstitutív egyneműsítés kategóriái, a heterogeneitás világát élesen meg kell ettől különböztetni. „A forma élményszükségyszerűség, az átélés kategóriája. Csak azáltal van, hogy a világot ettől radikálisan különbözőnek tudjuk, és ezt nem bírjuk ki.”

Az önvita újabb jellegzetes dokumentumai állnak előttünk. A két reprezentatív esszé az *Estétikai kultúrát* és *A tragédia metafizikáját* csakis abból a szempontból érintem, mely a homogenizáció terében fogant antinómiákra vonatkozik. Kant harmadik *Kritikájában* a kultúra A természet mint teleologikus rendszer végső céljáról c. paragrafusában jelenik meg, nevezetesen a végcél vonatkozásában. A végcélt mondja Kant, nem szabad a természetben keresni. „Mármost egy eszes lény arra való készségének létrehozása, hogy általában vett tetszőleges célok szerint – következésképp szabadságában – cselekedjék: ez az amit kultúrának hívunk.” A kultúra genealógiája Kantnál a társiatlan társiasság antagonizmusa. „Az emberiséget érintő minden kultúra és művészet, s a legszebb társadalmi rend egyaránt a társiatlanság gyümölcsei, amely maga kényszerül önmaga fegyelmezésére s a természeti csírák kifejlesztésének művészetére.” Függetlenül attól, hogy egzisztenciális vagy történeti módszerrel közelíti meg, Lukács a kultúra problematikussá válásából indul ki. „Nincsen már kultúra, amelyben ugyanazon ösztön határozza meg, milyen legyen az ember háza, öltözete, bútorai, képei, teljes az anarchia.” – írja korai Gauguin cikkében, s már ekkor jelen van a kultúra homogenizációjának szükségessége és lehetetlensége: „Abban a pillanatban, amikor a tárgy, a művész és a publikum közötti kapcsolat megszűnik konvenció lenni, és egyéni gondolkodás eredménye lesz, problematikussá válik minden gondolat festői kifejezhetősége, és végül művészietlen lesz minden, ami nem tartozik kizárólag a monde visible -hez.”

Genealogikusan a kultúra nagy lehetősége és feladata, hogy a társiatlan értelemegységeket társiassá homogenizálja, vagyis a kultúra a disszonanciák és konzonanciák architektonikája. Ha a heterogén és homogén világ, a jelentésnélküliség és a jelentőség világa oly módon antinomikus, hogy nem léphet be a homogenizáció terébe akkor a feladat: megtalálni az étellel szemben azt a centrumot, a léleknek azt a formáját, mely, ha szemben is áll magával az étellel, de koncentrációjában egy tragikus paradoxonban a maga szingula-

ritásában reprezentálja a kultúra értelemegységet teremtő sokféleségének el-
lehetetlenülését és feladottá válását. „Kultúra: az élet egysége, az egység éle-
tet fokozó, életet gazdagító ereje.” hangzik az *Esztétikai kultúrában* az első
meghatározás. Az esztétikai kultúra éppen centrumtalanságában és odasi-
mulásában tagadja el a homogeneitást. A külső szükségszerűség világában az
aktivista princípium is csődöt mond. „Nincs az a zseni, aki ennek a vaskény-
szerűségét megingathatná, nincs az az egyéni kultúra, mely szociálisat, az a
belső, amely külsőt teremthetne.” A tét a homogenizáció, és útja az ellent-
mondások felvállalása, az egységet teremtés a széthúzóból. Ára: ami igazán
mélyen, lelke legmélyéig individuális, az messze túlmegy a pusztán individu-
álison. A forma etikája, ítéletmondás az élet felett, az egyneműsítés magá-
nyában: „ma csak a magunk harmóniáját remélhetjük, ma csak a mi metafizi-
kai valóságunkról beszélhetnek a formák, nem a világról.”

A tragédia metafizikájának jól ismert gondolatait most nem rekonstruálok.
Sajátos szempontunkból elegendő a lezáró mondatok értelmezése: „Az eti-
ka érvénye és ereje független attól, hogy követik e. Ezért tudja csak az etiká-
vá tisztult forma – anélkül, hogy vak és szegény lenne általa – minden prob-
lematikusság létezését elfelejteni és örökre száműzni országából. „Úgy gondolom,
hogy nem érdemes és nem szükséges egy ilyen etika – egyébként Lukács által is
megfogalmazott – demokráciaellenességéről értekezni. Lukács nem tesz mást,
mint az etika stilizációját hajtja végre, levonva a chiaroscuro anarchiájából fakadó
összes következményeket. A forma homogenizáló hatalma és feladata azzal a
tragikus következménnyel jár, hogy nincsen átjárás a heterogeneitás világába,
vagyis a kultúra közösségi posztulátuma a tragikus én „társiatlan társiaságába”
húzódik vissza. „Csakis az egyes, csakis a végső határig hajtott egyes ideájának
megfelelő és valóban létező.”

Ha elfogadjuk Lukács metafizika kritikáját az öntudatlan homogenizáció
vonatkozásában, akkor így fogalmazhatjuk meg a már 1910-ben felmerülő
Művészetfilozófia alapdilemmáját: hogyan lehetséges az élményvalóság
tárgyatlan heterogenitásából és egy nem stilizált homogenizációból egy-
szerre kiindulni oly módon, hogy ezen antinómia már eleve ne legyen egy
hamis egyneműsítésbe zárva, de ugyanakkor ne kelljen a brutális antinómi-
át a séma meghamisításával „átmenetté” oldani. A, többek között Max
Weber által melegen üdvözölt kiindulópont: műalkotások vannak, hogyan
lehetségesek? Mint ismeretes, a *Művészetfilozófiában* a kultúra kategóriája
nem fordul elő. (Az őt követő nagy művekben, *A regény elméletében* és az
Esztétikában tér majd csak vissza.) Nos, Lukács e művében a forma egyetlen
tényéből indul ki, a műalkotásból, melyet a megváltás itt jelentkező
luciferikusságának megfelelően ugrás választ el minden rá irányuló maga-

tartástól. A kultúra egy következetesen végigvitt paradoxon következtében a műalkotás mikrokozmoszába záródik. „Minden művészi forma teodiceia: valamilyen vonatkozást teremt a megváltással, mivel minden olyan dolgot, amely egynemű világában előfordulhat, eszméjüknek abszolút módon megfelelő létezéshez juttat, és egyúttal olyan univerzumba helyez, amely mintha eleve a megérésükre és önmaguk elérésére rendeltetett volna.”

COLLOQUE NICOLAS ABRAHAM ET MARIA TOROK
A.S.I.E.M. 6, rue Albert de Lapparent - 75007 Paris

Samedi 22 janvier 2000

8:45 Accueil des participants
9:15 Ouverture du colloque par Judith Dupont et Claude Nachin

TRAUMAS

9:30 Président de séance Alain de Mijolla
Repères sur la question du trauma – Freud, Ferenczi, Balint, Abraham et Torok par J. Dupont et E. Brabant

9:50 *Les traumas* par M. Schneider

10:30 Discussion générale

11:00 pause

11:20 Groupes de travail:
1 – *De nouvelles perspectives pour la conduite de la cure* avec D. Broda, S. Feitel et J. C. Rouchy
2 – *Psychanalyse et psychothérapies analytiques des enfants* avec S. Bollaert, K. Kelley-Lainé et E. Schwallberg
3 – *La Shoah, ses traces en janvier 2000* avec P. Wilgowicz et J. Ascher
4 – *Le malaise dans la civilisation: mythes et réalités politiques* avec J-P Faye, L. Gandel et P. Hachet
5 – *Théorie du trauma, théorie de la pratique* avec F. Davoine et P. Refabert

13:00 repas libre

PSYCHANALYSE, PHILOSOPHIE ET LITTÉRATURE

14:30 Président de séance et discutant: Carlo Bonorri
14:40 *Nicolas Abraham et la philosophie* par C. Delacampagne
15:20 Carlo Bonomi
15:30 Discussion générale
16:00 pause

16:20 Présidente de séance: M. Moreau-Ricaud
16:30 *Psychoanalyse et littérature* par N. Rand
16:40 Discutant, M. Deguy
17:10 à 18:00 Discussion générale

Dimanche 23 janvier 2000

THEORIE DE LA CLIMQUE

9:15 Président de séance: Pierre Fedida
9:25 *Les axes de l'oeuvre* par F. Landa et C. Nachin
10:10 Discussion générale
10:40 pause
11:00 *De la clinique à la théorie* – table ronde avec les conférenciers
et un intervenant de chaque groupe de travail, modérée par J. C. Rouchy
12:30 repas libre

HONTES ET SECRETS

14:15 Présidente de séance et discutante: Radmila Zygouris
14:25 *Hontes et secrets, leurs images et leurs objets* par S. Tisseron
15:05 Radmila Zygouris
15:15 Discussion générale
15:40 pause

OUVERTURES

16:00 à 17:30 Table ronde avec R. Major, B. Sylwan et les intervenants modérée par M. Bevis

"-----"

Bulletin d'inscription à envoyer à: Mailex (Colloque Abraham) 53, av. Secrétan – 75019 Paris

Nom:

Prénom:

Profession:

Adresse:

Code postal:

Ville:

Téléphone:

Je joins une enveloppe timbrée à mon adresse et un chèque à l'ordre de l'association Nicolas Abraham et Maria Torok.

Montant de l'inscription: 750 F.

Membres de l'association: 550 F.

Etudiants (carte à présenter): 350 F.

Les attestations de présence et de participation aux frais Beront fournies à l'entrée.

Date:

Signature